

Аліна Клепак

УКРАЇНІЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У 1917 Р.: АНАЛІЗ ЗА МАТЕРІАЛАМИ МІСЦЕВОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ПРЕСИ

DOI: 10.58407/litopis.240607

© А. Клепак, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3374-3964>

Мета. Стаття досліджує процес українізації освіти на Чернігівщині в 1917 р. крізь призму аналізу місцевої та центральної преси. Автор розглядає різноманітні аспекти цього процесу, включаючи внутрішній спротив, підтримку, а також практичні кроки з упровадження україномовної освіти. **Методи.** Для досягнення поставленої мети використано описовий аналіз газетних матеріалів, зокрема статей та звітів з педагогічних з'їздів і нарад учителів, що відбувалися на території Чернігівської губернії у 1917 р. Збір і аналіз даних здійснювалися з урахуванням ставлення вчителів до українізації та їхніх аргументів щодо переваг і недоліків цього процесу. **Новизна.** Основною новизною роботи є комплексний підхід до вивчення українізації освіти на місцевому рівні крізь призму аналізу преси. Автор показує, які аспекти українізації були актуальними для місцевих громад та як ці питання відображалися в газетних публікаціях. **Висновки.** Стаття демонструє, що процес українізації шкільної освіти в Чернігівській губернії був складним і багатограним. Хоча існували значні труднощі та опозиція, але завдяки активним заходам учасників педагогічних з'їздів та громадських ініціатив було досягнуто певних успіхів у впровадженні української мови та українознавчих дисциплін у шкільну програму. Важливою була підтримка вчителів та участь місцевих інституцій у сприянні українському освітньому процесу.

Ключові слова: українізація школи, освіта, Чернігівська губернія, 1917 р., учителі, «Нова рада», «Чернігівська земська газета», українськомовні книги.

Аналіз останніх публікацій. Про вироблення планів українізації освіти та їх реалізацію урядом Української Центральної Ради згадували дослідники А. Боровик¹ та О. Кудлай². Проте, незважаючи на певні історіографічні здобутки й уведено до наукового обігу джерельну базу, питання українізації шкільної освіти Чернігівської губернії у 1917 р. не було предметом спеціального дослідження, що підкреслює актуальність цієї розвідки.

Тривала боротьба за збереження національної ідентичності в умовах постійної асиміляторської політики Російської імперії привела до усвідомлення важливості розвитку української мови для існування нації. У 1907 р. у збірнику публіцистичних статей і заміток «Освобождение России и украинский вопрос» історик М. Грушевський запропонував визначення терміну «українізація» як «викладання в університетах України на українській мові найбільш цікавих предметів з національної точки зору (мови, літератури, історії)»³.

У 1917 р., у період революційних подій і визвольних змагань, Українська Центральна Рада активізувала зусилля щодо створення міцного фундаменту для подальшого національного відродження. Особливого значення набула українізація шкільної освіти, курс на яку було визначено під час першого Всеукраїнського педагогічного з'їзду, що відбувся 5–6 квітня 1917 р. Згідно з інформацією «Нової ради» від 7 квітня 1917 р., після обговорення доповідей, зазначених у програмі з'їзду, ухвалено кілька важливих резолюцій. Серед них були такі пункти: введення в початковій школі викладання всіх предметів українською мовою з наступного навчального року; українізація вищих початкових шкіл за згодою; навчання в учительських семінаріях та інститутах українською мовою; введення обов'язкових предметів, таких, як українська мова та література, географія України у середніх школах; доручення Центральній Раді здійснити заходи для усунення з посад ворогів української освіти, зокрема серед учителів⁴.

¹ Боровик А. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.). Чернігів: Чернігівські обереги, 2008. 368 с.

² Кудлай О. Міністерство освіти УНР доби Української Центральної Ради: створення, структура, діяльність. Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. 160 с.

³ Грушевський М. Освобождение России и украинский вопрос: статьи и заметки. Санкт-Петербург, 1907. С. 198.

⁴ [Без автора, редакційна]. Український педагогічний з'їзд. *Нова Рада*. 1917. 7 квітня. № 8. С. 1–2.

Питання впровадження викладання предметів українською мовою та українознавчих дисциплін у школах різних рівнів стало темою обговорення на освітянських з'їздах по всіх українських губерніях. Аналіз газетних повідомлень дає можливість стверджувати, що на Чернігівщині одними з перших провели свій з'їзд учителі Козелецького повіту. Звертаючись через газету до вчителів, автор статті згадував: «З великим хвилюванням зустрічали цей з'їзд ті з учителів, котрим дорога справа народньої освіти на Україні. Та й не можна було не хвилюватись. Перед нами на весь свій зріст стоїть величезна справа будування української школи. Починати це будування треба зараз же, не гаючи ні одного дня, бо вільний народ український не може більше терпіти тих нелюдських експериментів над психикою його дітей, які до цієї пори робились. Але хто ж, як не учитель, найбільш близький до справи будування школи? І чиє, як не його, тут може бути найбільш авторитетне слово? Цього слова від учительства ждали, а зокрема від Козелецького учительства з хвилюванням. Чого б здається хвилюватися та ще тим, кому дорога справа народньої освіти. Невже були якісь сумніви? Невже були підстави думати, що учитель погруз так в буденщину, що в цей відповідальний момент не здолає виплутатись і стати на належну височину»⁵.

Захід, який зібрав 80 учасників, розпочався 22 квітня 1917 р. з привітань представників Української Центральної Ради й Чернігівської селянської спілки. Після цього відбулося обговорення порядку денного, що викликало палкі суперечки. Одна група пропонувала програму, де на першому місці стояло питання українізації школи, тоді як друга, численніша група, пропонувала зосередитися на потребах учителя. Зрештою перемогла перша група, і було обрано тимчасову комісію, яка мала керувати шкільними справами до наступного з'їзду, контактуючи з Товариством шкільної освіти в Києві.

Перший губернський з'їзд учителів відбувся з 5 по 9 травня 1917 р. Було розглянуто три доповіді. Перша з них містила основні резолюції, прийняті на першому Всеукраїнському з'їзді вчителів. Друга доповідь стосувалася етнічного складу населення Чернігівщини, в ній було зафіксовано, що більшість мешканців губернії – українці, і наявні всі передумови для українізації шкіл. Третій доповідач зосередився на необхідності вивчення української мови в земських школах⁶.

Під час обговорення цих доповідей стало очевидним, що підтримка українізації шкіл не є однозначною. Наприклад, представник Новгород-Сіверського повіту, покликаючись на рішення повітового з'їзду вчителів, підкреслив, що впровадження української мови в школах повинно мати підтримку місцевого населення. Цей погляд підтримав також представник Городнянського повіту, який зазначив, що кожен повіт має свою «материнську мову».

Урешті, була ухвалена резолюція, що передбачала поступову українізацію нижчої, середньої та вищої школи, введення до навчальних програм предметів з українознавства, а також організацію короткострокових курсів з вивчення української мови для вчителів⁷.

Але в процесі виконання цих завдань трапилися численні перешкоди. Однією з основних було ставлення вчителів до нових викликів сучасності. На загальних зборах членів Товариства шкільної освіти в Києві, які відбулися 14 травня 1917 р., Т. Лубенець та С. Русова, доповідаючи про Чернігівський учительський з'їзд, дійшли висновку, що серед учителів губернії немає одностайної думки щодо українізації школи, і всі вчителі поділилися на два ворожі табори з певною перевагою «великоросів». На їхню думку, це пояснюється тим, що на «півночі Чернігівщини проживає мішане населення: великороси, білоруси, українці, якщо й є, то говорять на перехідних діалектах»⁸.

Розповідаючи про роботу з'їзду в Козельці, автор статті зазначив, що певні аспекти заходу викликали в нього «багато гнітючих думок», особливо коли йшлося про голосування за резолюцію щодо українізації шкіл. «Хто проти навчання в школі рідною мовою? – Нікого. Хто за? – Половина, а половина утримується. Чому? Хочеться пояснити це тим, що справа остільки елементарна, що сором навіть її голосувати. Та, на жаль, так пояснювати це мовчання забороняють попередні суперечки й особливо розмови під час перерв. Ось одна з таких розмов: «Я 31 рік вчителюю. Всього чотири роки лишилось до пенсії. А тут українізація школи. Не дадуть дослужити. Пропала моя пенсія»»⁹.

Не ставилися з розумінням до процесів українізації шкіл учителі в північних повітах Чернігівської губернії – Мглинському, Суражському, Новозибківському, Стародубському. В одному з випусків «Чернігівської земської газети» колишній народний учитель за-

⁵ [Без автора, редакційна]. На учительським з'їзді. *Нова рада*. 1917. 5 травня. № 31. С. 2.

⁶ Учителка. Учительський з'їзд в Чернігові. *Чернігівська земська газета* (далі – ЧЗГ). 1917. 2 червня. С. 3.

⁷ Там само.

⁸ [Без автора, редакційна]. Загальні збори членів «Т-ва Шкільної Освіти». *Нова рада*. 1917. 17 травня. № 40. С. 1.

⁹ [Без автора, редакційна]. На учительським з'їзді. С. 2.

явив, що «серед вчителів, переважно вчительок, багато і дуже багато знайдеться таких, котрі не тільки байдужі до українізації школи, а, навпаки навіть зовсім не визнають можливим переведення до українізації школи»¹⁰.

Ситуація з українізацією шкіл у губернському центрі Чернігові також була складною. Багато керівників міських шкіл та представників батьківських комітетів ставилися до цього процесу досить негативно, а іноді навіть вороже. Під час наради, проведеної новопризначеним комісаром освіти Чернігівської губернії Гнатом Стаднюком, противники українізації стверджували, що сучасна українська мова є галицькою і незрозумілою навіть тим, хто знає мову Т. Шевченка, тоді як великоруська літературна мова «цілком зрозуміла українським селянам»¹¹. Проте на нараді з'ясувалося, що в більшості середніх шкіл Чернігова педагогічні ради вже вирішили розпочати часткову українізацію. З нового навчального року в усіх класах було заплановано запровадити необов'язкове навчання української мови та обов'язкове вивчення українознавчих дисциплін, таких, як історія та географія України, історія української літератури¹².

Знаходилися й ті, хто радо вітали українізацію. Наприклад, Борзенська громада наприкінці травня організувала український концерт у місцевій гімназії, де виступав хор, старшокласники декламували вірші, а музиканти на бандурі грали народні мелодії¹³. На початку липня 1917 р. на вчительському з'їзді в Борзні було ухвалено кілька важливих рішень: 1) підтримка Української Центральної Ради; 2) заснування курсів українознавства на Борзенщині; 3) винесення догани «Борзенській Газеті» за те, що виходить московською мовою; 4) заснування в Борзні учительського українського клубу; 5) проведення широкої української агітації; 6) організація 27 липня (на Пантелія) великого віче на могилі П. Куліша¹⁴.

У серпні 1917 р., за повідомленням «Чернігівської земської газети», народні вчителі Новгород-Сіверського повіту за три дні розглянули низку важливих питань, одне з яких прямо стосувалося українізації повіту¹⁵. Однак найбільше зацікавлення викликало шосте питання – про спрощення правопису, згідно з яким було прийнято рішення доручити шкільній комісії спільно з іншими з'їздами та союзами вчителів розробити нову спрощену граматику.

У вересні того ж року в приміщенні Чернігівської жіночої гімназії відбулося зібрання всіх педагогів, де було прийнято рішення про впровадження таких «полегшень» під час навчання російської мови в новому навчальному році: «Виключити букву **ѣ** і замінити її на **е**; виключити букву **ѳ** і замінити її на **ф**; виключити букву **ѡ** в кінці слів і складних частин слів, але залишити її в середині слів як розділовий знак; виключити букву **й** і замінити її на **и**; рекомендувати, але не обов'язково використовувати букву **е**; писати префікси **из**, **вз**, **раз**, **роз**, **низ**, **без**, **чрез** перед голосними і дзвінками приголосними з **з**, але замінювати **з** на **с** перед глухими приголосними, включаючи перед **с**; писати в родовому відмінку прикметників, дієприкметників і займенників одного, – **его** замість **аго**, **яго**; писати в називному і знахідному відмінках множини жіночого та середнього роду прикметників, дієприкметників і займенників **ые**, **ие** замість **ья**, **ія**; писати **они** замість **оне** в називному відмінку множини чоловічого роду; писати в жіночому роді **одни**, **одних**, **одним**, **одними** замість **одне**, **однех**, **однем**, **однеми**; писати в родовому відмінку одиниці займенник особового жіночого роду **ее** замість **ея**»¹⁶.

Ці зміни також відобразилися на використанні української мови: починаючи з цього часу, у шкільній практиці активно стандартизували правопис для української мови.

На початку серпня свою підтримку українізації шкіл висловили вчителі Глухівського повіту. Проте, з огляду на загальні проблеми, такі, як нестача підручників і недостатня підготовленість учителів, вони вважали, що цей процес можна впроваджувати лише в школах повіту, де є всі необхідні умови – «як фізичні, так і моральні»¹⁷.

Проблеми подібного характеру відзначали й на вчительських з'їздах, що проходили в інших повітах Чернігівської губернії. Уже на початку травня Кролевецька земська управа звернулася до губернського земства із запитанням про швидке організування українських учительських курсів, а також про те, як реагувати на вимоги сільських громад щодо необхідності негайної українізації школи¹⁸.

¹⁰ [Без автора, редакційна]. До українізації школи. ЧЗГ. 1917. 19 вересня. № 72. С. 6.

¹¹ Боровик А. Українізація загальноосвітніх шкіл... С. 38.

¹² В комітеті батьків. *Нова рада*. 1917. 21 травня. № 44. С. 3.

¹³ Борзенська громада. *Нова рада*. 1917. 26 травня. № 47. С. 3.

¹⁴ Г. Борзна (на Чернігівщині). ЧЗГ. 1917. 11 липня. № 52. С. 6.

¹⁵ Съезд народных учителей Новгородсеверскаго уезда. ЧЗГ. 1917. 25 серпня. № 65. С. 5–6.

¹⁶ Новое правописание. ЧЗГ. 1917. 26 вересня. № 74. С. 3.

¹⁷ Учитель Т. Съезд народных учителей Глуховского уезда. ЧЗГ. 1917. 5 серпня. С. 5.

¹⁸ Приговори сільських громад. *Нова рада*. 1917. 7 травня. № 33. С. 3.

Наприкінці квітня директор народних училищ Чернігівської губернії Ф. Делекторський звернувся в губернську управу з пропозицією організувати українські тимчасові педагогічні курси в Ніжинському, Остерському, Козелецькому, Чернігівському, Сосницькому, Борзенському й Конотопському повітах. На його думку, програма цих курсів повинна була включати: 1) методику викладання української грамоти; 2) методику викладання арифметики українською мовою; 3) методику викладання українознавства (українську мову з літературою, історію України, а також географію з етнографією)¹⁹.

З початком літніх шкільних канікул у місцевій та центральній пресі почали з'являтися повідомлення про відкриття та роботу учительських курсів українознавства. Здебільшого курси розпочинали свою роботу в урочистій обстановці, у присутності жителів повітових центрів, з проголошенням промов, святковим молебнем та освяченням.

Наприклад, в Острі на курси української мови записалося 400 вчителів²⁰. 28 липня в Кролевецькому повіті розпочалися українські курси, на які записалися понад 100 учителюк та учителів. Відмічаючи загалом серйозне зацікавлення курсантів доповіддю Т. Лубенця, який розповів багато нового та цікавого з методики навчання грамоти, кореспондент повідомив, що були також проведені лекції з історії українського письменства (П. Горецького), почалися з історії України (В. Андрієвського), етнографії (П. Ромадан)²¹.

У Борзнянському повіті виникли труднощі. Місцеве земство витратило лише 6446 крб на курси, хоча спочатку було заплановано виділити 12 тис. Головною причиною була відсутність кваліфікованих лекторів. Газета «Чернігівський край» повідомляла, що Борзнянським учительським курсам загрожувала небезпека повного закриття, щойно вони відкрилися. Лише завдяки приїзду лекторів зі Львова та Києва вдалося в основному виконати програму курсів. Іларіон Свенціцький, доцент Львівського університету, провів кілька лекцій з українознавства, а київський бібліотекознавець Степан Постернак успішно виклав матеріал з історії України, що підняло настрій слухачам, яких було 249 чоловік²². Проте газета зазначала, що місцевій владі не вдалося задовольнити запити вчителів на українські підручники та іншу літературу через її відсутність на книжковому ринку.

На початку червня Козелецька земська управа оголосила про запланованість проведення літніх курсів підготовки вчителів до українізації шкіл у повітовому центрі²³. 12 липня 1917 р. на сторінках «Нової ради» з'явилося повідомлення про те, що під час цих курсів виникла проблема з нестачею підручників²⁴.

Однією з головних проблем, з якими стикнулися освітяни під час українізації в 1917 р., був брак навчальних матеріалів. Для дисциплін, що входили до циклу українознавчих дисциплін, таких, як історія та географія України, а також українська мова і література, не було своєчасно підготовлено шкільних програм, підручників, методичної літератури та інших засобів навчання. Це викликало справедливі нарікання з боку вчителів, які не мали необхідних ресурсів для якісного викладання нових предметів.

Револьюційна влада поступово вирішувала ці проблеми. Спочатку Українське товариство шкільної освіти, засноване в березні 1917 р., приступило до друку книжок. За короткий проміжок часу з'явилися програми і термінологія для різних дисциплін, зокрема арифметики, граматики та географії. Незабаром були видані початкові читанки, такі, як «Дітські пісні, казки і загадки», «Веселка», «Рідне слово», задачник та підручник «Українська граматка (азбука)»²⁵.

Не менш цікавою була книга віршованих загадок української письменниці Марії Загірньої (Грінченко). Вважаємо за необхідне навести як приклад хоча б одну із загадок, яку розмістив на своїх сторінках друкований орган губернського центру:

«Прийшов до нас пан,
Вдяг білий жупан.
Пан вельми сердитий, –
Грімає на діти:
«З хати не виходьте,
Санчат не вивозьте,
з гори не спускайтесь,
в дворі не сковзайтесь,

¹⁹ Українські педагогічні курси. ЧЗГ. 1917. 28 квітня. № 34. С. 3–4; Українські педагогічні курси. Нова рада. 1917. 21 травня. № 44. С. 3.

²⁰ Курси вкраїнської мови. Нова рада. 1917. 23 липня. № 95. С. 2.

²¹ Громадянин. Г. Кролевець. ЧЗГ. 1917. 8 серпня. № 60. С. 7.

²² Курси українознавства. Черниговский край. 1917. 15 грудня. С. 3.

²³ Українські курси. Нова рада. 1917. 4 червня. № 55. С. 2.

²⁴ Нема підручників. Нова рада. 1917. 12 липня. № 86. С. 3.

²⁵ На увагу громадянства в шкільній справі. ЧЗГ. 1917. 7 липня. № 51. С. 8.

в сніжки не гуляйте,
бабу не качайте!
А хто не послуха,
хай береже вуха!
Бо я покараю:
вуха покусаю;
буде вам мороки,
як щіпну за щоки,
а як ще й за ніс, –
буде тоді сліз!»
Який же то пан
вдяг білий жупан
і отак сердито
грімас на діти?»²⁶

Редакція журналу «Народний учитель» також пропонувала для народних шкіл, політичних клубів і хат-читалень серію книг «Основи політичної грамотності». Ця серія включала такі видання:

1. «Учредительное собрание» – проф. В.М. Устинов.
2. «Всеобщее избирательное право» – Е.А. Звягинцев.
3. «Прямые и тайные выборы в Учредительное Собрание» – Е.А. Звягинцев.
4. «Демократическая республика» – В.Я. Муринов.
5. «Гарантии прав гражданина» – проф. Б.И. Вышеславцев.
6. «Свобода совести» – А. Б. Петрищев.
7. «Национальная автономия и государственное единство» – пр.-доц. А. Ладыженский.
8. «За что борются политические партии (сборник программ)».
9. «Зачем женщине нужно равноправие» – О.В. Кайданова.
10. «Волостное земство» – пр.-доц. В.П. Дурденевский.
11. «Спутник земского избирателя» – Е.А. Звягинцев
12. «Война и демократия» – проф. Р.Ю. Виппер»²⁷.

У серпні 1917 р. у «Чернігівській земській газеті» була опублікована стаття невідомого автора із рекомендацією списку книг українських авторів, які кожен повинен прочитати для самоосвіти. Серед них були такі твори: «Борець за діло народне» П. Христюка про життя та діяльність І. Франка, «Де ми і скільки нас» Бориса Грінченка, який розглядає питання української ідентичності, а також «Якої ми хочемо автономії та федерації» М. Грушевського – про роль Центральної Ради, її основні завдання, досягнення, універсали²⁸.

У с. Берестовці Борзенського повіту для проведення курсів було доставлено 40 примірників граматики Б. Грінченка²⁹.

Незважаючи на зусилля, наприкінці 1917 р. ще відчувався значний дефіцит освітніх матеріалів. У Щасновській, Старо-Басанській та інших волостях Козелецького повіту вчительки просили надати їм українські букварі для шкіл. Натомість отримали «букварі руські»³⁰.

В. Смець, учитель Сосницької дівочої гімназії, звернувся до читачів «Нової ради» з таким закликом: «У м. Сосниці на Чернігівщині, в дівочій гімназії, де зараз викладається українська мова та література, а незабаром почнеться викладання й інших українських наук – дуже відчувається брак потрібної української літератури, на якій би могла виховуватись гімназійна молодь. Бажаючи запобігти цьому лихові, я звертаюся з палким закликом до всього нашого громадянства надсилати потрібні книжки чи дурно, чи за гроші, щоб таким чином зробити початок книгозбірні, де були б не тільки політичні брошури ... бажано мати такі книжки: твори Котляревського, Квітки, Г. Артемовського, Гребінки, Шевченка, Куліша, Стороженка, Марка Вовчка, Глібова, Щоголіва, Руданського, Свідницького, Мордовця, Кониського, Федьковича, Франка, Драгоманова, Старицького, Кропивницького, Тобілевича, Нечуй-Левицького, Мирного, Пчілки, Грінченка, Самійленка, Грабовського, Лесі Українки, Г. Барвінок, Кримського, Грушевського, Мод. Левицького, Стефаника, Винниченка, Олеся, Каценка, Чупринки, Вороного й ін. Сподіваюся, що чуле українське громадянство почує цей заклик і допоможе хоч трохи задовольнити нагальну потребу в українських книжках»³¹.

²⁶ Українські книжки для початкової школи. ЧЗГ. 1917. 29 грудня. № 100. С. 14.

²⁷ Внимание земств, кооперативов и культурно-просветительных организаций. ЧЗГ. 1917. 13 жовтня. № 79. С. 16.

²⁸ Н. Що читати на селі. ЧЗГ. 1917. 11 серпня. № 61. С. 12.

²⁹ В Берестовці. Нова рада. 1917. 8 грудня. № 203. С. 2.

³⁰ Заводять у палятурки. Нова рада. 1917. 9 листопада. № 181. С. 3.

³¹ Заклик до українського громадянства. Нова рада. 1917. 17 листопада. № 188. С. 3.

Незважаючи на виклики, процес українізації шкіл у Чернігівській губернії відбувався достатньо швидко, що підтверджується численними повідомленнями на сторінках «Нової ради». Зокрема, з жовтня 1917 р. у чоловічій та жіночій гімназіях повітового міста Борзна розпочалося викладання української мови, історії, географії та інших предметів. Перша лекція супроводжувалася виконанням пісні «Вже воскресла Україна». На додаток, у Борзенській чоловічій гімназії було створено український гурток національного мистецтва³². У Чернігівській єпархіальній школі з навчального року викладалися такі предмети: історія та географія України, історія українського письменства. Але викладання української мови ще не стало обов'язковим³³.

Особливу увагу заслуговує повідомлення від 8 грудня 1917 р. про початок навчання українською мовою в селах Піски та Ярославці Козелецького повіту, де вчителька самостійно поїхала до повітового міста, щоб привезти українські підручники. Далі зазначається, що в с. Стара Басань вчителька, обмежена однією книжкою, переписує вірші на дошці та індивідуально перевіряє кожен зошит, щоб переконатися, чи правильно записано. На стінах класу висить великий портрет Т. Шевченка, а маленькі портрети поета розподілені серед учнів перших груп³⁴.

На основі газетних публікацій «Нової ради» та «Чернігівської земської газети» можна зробити висновок, що процес українізації шкільної освіти на Чернігівщині в 1917 р. був складним і багатограним. Упровадження української мови та українознавчих дисциплін у шкільну програму стикалося зі значними труднощами, зокрема опором з боку частини вчителів та адміністрації, особливо в регіонах з мішаним етнічним складом населення. Деякі педагоги та батьки скептично ставилися до нових реформ. Незважаючи на опозицію та труднощі (відсутність кваліфікованих спеціалістів, брак навчальних ресурсів тощо), завдяки активним заходам на кінець 1917 р. вдалося досягти певних успіхів.

References

Borovyk, A. (2008). Ukrainizatsiia zahalnoosvitnikh shkil za chasiv vyboriuvannia derzhavnosti (1917–1920 rr.). [Ukrainization of general education schools during the struggle for statehood (1917–1920)]. Chernihiv, Ukraine.

Kudlai, O. (2019). Ministerstvo osvity UNR doby Ukrainskoi Tsentralnoi Rady: stvorennia, struktura, diialnist. [The Ministry of education of the UNR during the period of the Ukrainian Central Rada: formation, structure, activities]. Kyiv, Ukraine.

Клепак Аліна Сергіївна – кандидат історичних наук, доцент Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського (вул. Слобідська, 83, м. Чернігів, 14021, Україна).

Klepak Alina – candidate of historical sciences, docent at K.D. Ushynskiy Chernihiv regional institute of postgraduate pedagogical education (83 Slobidska Str., Chernihiv, 14021, Ukraine).

E-mail: alya2879@ukr.net

UKRAINIZATION OF SCHOOL EDUCATION IN CHERNIHIVSCHYNA IN 1917: AN ANALYSIS BASED ON LOCAL AND CENTRAL PRESS MATERIALS

The purpose of the publication. The article explores the process of Ukrainization of education in the Chernihivschyna in 1917 through the lens of analyzing local and central press. The author examines various aspects of this process, including internal resistance, support, and practical steps for implementing Ukrainian-language education. **Methods.** To achieve the set goal, a descriptive analysis of newspaper materials was used, in particular, articles and reports from pedagogical congresses and teachers' meetings held in the Chernihiv province in 1917. Data collection and analysis were carried out considering teachers' attitudes towards Ukrainization and their arguments regarding the advantages and disadvantages of this process. **The scientific novelty.** The main novelty of the work lies in a comprehensive approach to studying the Ukrainization of education at the local level through the prism of press analysis. The author shows which aspects of Ukrainization were relevant for local communities and how these issues were reflected in newspaper publications. **Conclusions.** The article demonstrates that the process of Ukrainizing school education in the Chernihiv province was complex and multifaceted. Despite significant difficulties and opposition, thanks to the active measures of participants in pedagogical congresses and public initiatives, certain successes were achieved in introducing the Ukrainian language and Ukrainian studies disciplines into the school curriculum. The support of teachers and the participation of local institutions in promoting the Ukrainian educational process were crucial.

³² В Борзенських гімназіях. *Нова рада*. 1917. 9 листопада. № 181. С. 3.

³³ В єпархіальних школах. *Нова рада*. 1917. 21 жовтня. № 168. С. 3.

³⁴ Українізація шкіл. *Нова рада*. 1917. 8 грудня. № 203. С. 2.

Key words: *Ukrainization of school, education, Chernihiv province, 1917, teachers, «Nova rada», «Chernihiv zemstvo newspaper», Ukrainian-language books.*

Дата подання: 17 липня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 14 грудня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Клепак, А. Українізація шкільної освіти на Чернігівщині у 1917 році: аналіз за матеріалами місцевої та центральної преси. *Сіверянський літопис*. 2024. № 6. С. 67–73. DOI: 10.58407/litopis.240607.

Цитування за стандартом APA

Klepak, A. (2024). Ukrainizatsiia shkilnoi osvity na Chernihivshchyni u 1917 rotsi: analiz za materialamy mistsevoi ta tsentralnoi presy [Ukrainization of school education in Chernihivschyna in 1917: an analysis based on local and central press materials]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 67–73. DOI: 10.58407/litopis.240607.

